

Üniversitelerin bu değişim sürecinde var olabilmeleri yeni hedef ve görevleri üstlenmelerine bağlıdır. Günümüz ihtiyaçları çerçevesinde üniversitelerin var olması bu ihtiyaçlara göre yapılanmasına bağlıdır. Bunlar [1].

Teknoloji transferi ve inovasyon.

Yaşam boyu eğitim.

Toplumla Bütünleşme (Social Engagement).

Bütün bunları sağlayan üniversiteler varlıklarını sürdürecektir, diğerleri ise açılıp kapanacaktır. Ticarileşen dünyada, Üniversiteler tercih edilmek istiyorlarsa eğitimin gerçek ortamlarında bu değişimleri sağlamaları gerekir.

Kaynakça:

1. .Üniversitesi, T. A. G. (2018). Yenilikçi Üniversite Tasarımı: AGÜ Modeli, Azim Matbaacılık.
2. Yıldız, R. (2016). Üniversitenin misyonu, yeni kurulan üniversiteler ve yerel kalkınma önceliği. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (47), 65-84.
3. Erdem, A. R. (2005), “Üniversitenin Var Oluş Nedeni (Üniversitenin Misyonu)”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17, ss.104- 116.
4. Ayaç, K. (1980). Avrupa Eğitim Tarihi, Ankara: DTCF Yayınları.
5. Şimşek, H., & Adıgüzel, T. (2012). Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru. Eğitim ve Bilim, 37(166).
6. McGregor, S., & Volckmann, R. (2010). Transdisciplinarity in higher education: The path of Arizona State University. Integral Leadership Review, 10(3).
7. Arap, K. S. (2010). Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken: Türkiye’de yeni üniversiteler ve kuruluş gerekçeleri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(01), 1-29.
8. Goddard J. (2009) Reinventing the Civic University, NESTA.
9. Tuunainen, J. (2005). Hybrid practices? Contributions to the Debate on the Mutation of Science and University. Higher Education, 50(2), 275-298.
10. Vorley, T. & Nelles, J. (2008). (Re) Conceptualising the Academy: Institutional Development of and Beyond the Third Mission, Higher Education Management and Policy, 20 (3), 119-135.

Сведения об авторе (авторах):

¹**Prof. Dr. Yücel Gelişli** - ¹Gazi University, Gazi Education Faculty

²**Dr. Lazura Kazykhanzy** - ²Khodja Akhmet Yessevi University

¹ Профессор, PhD, **Южел Гелишли** - ¹ университет имени Гази, Факультет образования Гази

² PhD, **Лазура Казыханкызы** - ² Университет имени Ходжи Ахмета Ясави, филологический факультет

¹ **Yuzhel Gelishli** - Professor, PhD, -¹ Gazi University, Faculty of Education of Gazi

² **Lazura Kazikhankyzy** -² PhD, Khoja Ahmed Yasawi University, Faculty of Philology

УДК 373.24

ББК 74.1

А.Н. Санхаева¹, Ә.М. Мұрат²

^{1,2}*Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
(Қарағанды, Қазақстан)*

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНДАҒЫ ДРАМАТИЗАЦИЯ ОЙЫНЫНЫҢ РӨЛІ

Бұл мақалада авторлар жас ұрпақтың қарым-қатынас дағдыларын дамыту қажеттілігі, олардың болашақ кәсіби қызметі үшін маңызы туралы мәселе көтереді. Авторлар драматизация ойынының мектеп жасына дейінгі балалардың қарым-қатынасы мен қарым-қатынас дағдыларын дамытуға әсерін атап өтеді, бұл болашақта мектеп жасына дейінгі балалардың дамуына оң әсер етеді. Мақалада ойын-драма ұғымын анықтаудың әртүрлі тәсілдері талданады, осы ойын түрлерінің ерекшеліктері ажыратылады және олардың мазмұны ашылады.

Түйін сөздер: мектеп жасына дейінгі балалар, мектепке дейінгі ұйым, ойын, ойын драматизация, қарым-қатынас, қарым-қатынас дағдылары.

А.Н. Санхаева¹, Ә.М. Мұрат²

^{1,2,3} Карагандинский университет имени Е.А.Букетова, педагогический факультет

РОЛЬ ИГРЫ ДРАМАТИЗАЦИИ В РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В данной статье авторы поднимают вопрос о необходимости развития коммуникативных навыков у подрастающего поколения, об их значении для будущей профессиональной деятельности. Авторы отмечают влияние игры-драматизации на развитие общения и коммуникативных навыков дошкольников, что в дальнейшем положительно скажется на развитии детей дошкольного возраста. В статье анализируются разные подходы к определению понятия игра-драматизация, выделяются особенности данных видов игр и раскрывается их содержание.

Ключевые слова: дошкольники, дошкольная организация, игра, игра драматизация, общение, коммуникативные навыки.

A. Sankhayeva¹, A. Murat²

^{1,2}Karaganda University named after E.A. Buketov, Karaganda, Republic of Kazakhstan

THE ROLE OF THE DRAMATIZATION GAME IN THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

In this article, the authors raise the question of the need to develop communication skills in the younger generation, about their importance for future professional activity. The authors note the influence of the dramatization game on the development of communication and communication skills of preschoolers, which will have a positive impact on the development of preschool children in the future. The article analyzes different approaches to the definition of the concept of dramatization game, highlights the features of these types of games and reveals their content.

Keywords: preschoolers, kindergarten, game, dramatization game, communication, communication skills.

Күн сайын біз көптеген адамдармен қарым-қатынас жасауымыз керек. Кейбір мамандықтар оларға көбірек көңіл бөлуді міндеттейді, өйткені белгілі бір қызмет түрлерінде жұмыстың негізгі әдісі қарым – қатынас болып табылады: бұл журналистика, психология, педагогика, әлеуметтану және т.б. дегенмен, кәсіби қажеттіліктер коммуникативті дағдылардың маңызды себептерінің аз ғана бөлігі болып табылады.

Білім сандарға толы және кез-келген ақпаратты әлемдік желіге сұрақ қою арқылы оңай алуға болатын қазіргі технократтық әлемде қарым-қатынас жасау қабілеті барған сайын құнды дағдыға айналады. Дамыған қарым – қатынас-бұл мәселелерді сәтті шешуге көмектесетін тиімді құрал: келіссөздер жүргізу, көпшілік алдында сөйлеу, сұхбаттасушыны түсіну және түсіндіру. Бұл жеке даму үшін маңызды пайдалы дағды, өйткені ол әлеммен, айналадағы адамдармен және өзімен қарым-қатынастың сәттілігін анықтайды. Атап айтқанда, әлеуметтік, кәсіби, жеке және өмірдің басқа салаларындағы сәттілік біздің қарым-қатынас қабілеттеріміздің қаншалықты дамығанына байланысты.

Кез-келген адам психологиялық қанағаттану үшін, әлеуметтік іске асыру үшін және өмір сүру үшін қарым-қатынас жасауы керек. Олардың жұмысына немқұрайлы қарайтын адамдар сәтсіз және өздерін жүзеге асыру қиынырақ. Әр адамның коммуникативті қабілеттері жеке және өмір бойы қалыптасады.

Коммуникативті құзыреттілік-бұл мектепке дейінгі жаста дами бастайтын күрделі, көп компонентті білім.

Мектепке дейінгі жастағы коммуникативті құзыреттілікті баланың басқалармен байланысқа түсуге деген ұмтылысын анықтайтын дағдылардың жиынтығы ретінде қарастыруға болады; әңгімелесушіні тыңдау, эмоционалды эмпатия, эмпатия көрсету, жанжалды жағдайларды шешу қабілеті; сөйлеуді қолдана білу; басқалармен қарым-қатынас кезінде ұстануға тиісті нормалар мен ережелерді білу.

Мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативті құзыреттілігін дамыту шарттары: баланың дамуының әлеуметтік жағдайы; ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас жасаудың қалыптасқан қажеттілігі; баланың жақын даму аймағын құратын бірлескен іс-әрекет (жетекші ойын қызметі) және білім беру қызметі (ойын қызметі негізінде).

Театр ойындары баланың қарым-қатынас дағдыларын игерудегі барлық коммуникативті

міндеттерді қамтиды, сонымен бірге олар балаларға өте қызықты, қол жетімді және "түсінікті", балалармен жұмыс жасаудың "құралы" ретінде әрекет етеді.

Драматизацияның түпкі мағынасы "драма", ал драма грек тілінен шыққан. драма "әрекет" деген мағынаны береді. Лирикадан айырмашылығы және эпос сияқты драма, ең алдымен, сыртқы әлемді — адамдар арасындағы қарым-қатынасты, олардың әрекеттерін, туындайтын қақтығыстарды қайталайды. Эпостан айырмашылығы, оның баяндау емес, диалогтық формасы бар.

Драмалық ойындар-бұл балалардың өздері әдеби шығармалардың кейіпкерлерін бейнелейтін ерекше ойындар, көбінесе олар ертегілер, әндер, рифмалар болуы мүмкін. Оларда бала өзінің кішкентай әлемін жасайды және өзінде болып жатқан оқиғалардың қожайыны ретінде сезінеді, ол кейіпкерлердің әрекеттерін өзі басқарады және олардың қарым-қатынасын өзі қалыптастырады. Бала өз кейіпкерлерінің дауыстарымен сөйлеседі, олар үшін алаңдайды. Ол бейнеге айналады, оның өмірін өткізеді. Мұндай ойындар кезінде сөйлеудің қарқынды дамуы, сөздік қорын байыту, баланың шығармашылық қабілеттері, оның қиялы, өзін-өзі басқару қабілеті дамиды, өз бетінше және логикалық ойлауды үйренеді. Мұның бәрі баланың одан әрі дамуына және болашақта оқу іс-әрекетіне әсер етеді [1].

Драмалық ойын-өзіне тән ерекшеліктері бар көркем ойынның бір түрі. Біріншіден, драмалық ойыны, көркем ойын сияқты, тек теориялық және танымдық ғана емес, сонымен бірге қарым-қатынас тәжірибесі мен мағыналарын да игерудің бір түрі болып табылады. Екіншіден, ойында мектеп жасына дейінгі баланың ұжымдық қызмет саласындағы жеке тәжірибесі жаңартылады (бұл, ең алдымен, эмоционалды тәжірибе мен эмоцияға бай идеялар мен бейнелердің шеңбері). Үшіншіден, қазіргі уақытта пайда болатын және алғашқы екі тараптың өзара әрекеттесуінің салдары болып табылатын ойынның процедуралығын атап өту керек. Қызметтің нәтижелі жағы ретіндегі әлеуметтік тәжірибе және оның ынталандырушы бастауы ретіндегі жеке тәжірибе болып табылады [2].

Драмалық ойын-бұл әр баланың жеке қасиеттерін, оның ақылдылығын, эмоцияларын, көркемдік қабілеттерін қалыптастыру және дамыту процесі. Дәстүр бойынша драмалық ойыны әдеби шығарманың сценарийі бойынша ұйымдастырылады. Сонымен бірге, Л. С. Выготский драмалық ойынында сценарий әрдайым қатаң канон бола бермейді және тек импровизация дамитын кенеп болуы мүмкін деп санайды: "балалардың не жасайтыны маңызды емес, олардың не жасайтыны, шығармашылық қиялда және оны жүзеге асыруда жаттығуы маңызды".

Драмалық ойындар-бұл бала таныс сюжетті ойнайтын, оны дамытатын немесе жаңасын ойлап табатын ерекше ойындар. Мұндай ойында нәресте өзінің кішкентай әлемін жасайды және болып жатқан оқиғалардың шебері, жасаушысы ретінде сезінеді. Ол кейіпкерлердің әрекеттерін басқарады және олардың қарым-қатынасын қалыптастырады. Ойындағы бала актер, режиссер және сценаристке айналады. Мұндай ойындарды бала ешқашан үнсіз ойнамайды. Бала өзінің дауысымен немесе кейіпкердің дауысымен оқиғалар мен тәжірибелерді айтады. Ол кейіпкерлерді дауыстайды, оқиғаны ойлап табады, қарапайым өмірде өмір сүру онай емес екенін түсінеді. Мұндай ойындар кезінде сөйлеудің қарқынды дамуы жүреді, сөздік қоры сапалық және сандық жағынан байытылады, қиял, баланың шығармашылық қабілеті, өзін-өзі басқару қабілеті, сюжетке сәйкес зейінді сақтау қабілеті, логикалық және ойлаудың тәуелсіздігі дамиды. Мұның бәрі танымдық дамуда және одан әрі оқу іс-әрекетінде ерекше мәнге ие болады. Сондықтан драматизация ойындары балаға оның дамуының әртүрлі кезеңдерінде өте пайдалы және қажет [3].

Бұл рөлдік ойынның бір түрі бола отырып, көркем шығарманың сюжеті бойынша драмалық ойынының өзіндік ерекшеліктері бар: бұл шығарманы қабылдау мен рөлдік ойынның синтезі. Көркем шығарманы игеру, қабылдау процесінің өзі:

- біріншіден, ерекше ішкі шығармашылық қызмет;

- екіншіден, оның нәтижесінде кейіпкерлерге жанашырлық пен жаныашу барысында баланың жаңа идеялары мен жаңа эмоционалды қатынастары пайда болады. Алайда, ересек адам мұндай ойынның пайда болумен және дамуы мүмкін жағдайларды жасауы, дайындауы керек.

Драмалық ойындарында мазмұны, рөлдері, ойын әрекеттері белгілі бір әдеби шығарманың, ертегілердің және т.б. сюжеті мен мазмұнына байланысты. Олар рөлдік ойындарға ұқсас: сол ойындардың және басқалардың негізінде құбылыстың, адамдардың іс - әрекеттері мен қарым-қатынастарының шартты көбеюі және т. б. Сонымен қатар шығармашылық элементтері бар. Драмалық ойындардың ерекшелігі-ертегі немесе әңгіме сюжеті бойынша балалар белгілі бір рөлдерді орындайды, оқиғаларды дәл ретпен қайталайды.

Көбінесе ертегілер драмалық ойындардың негізі болып табылады. Ертегілерде кейіпкерлердің бейнелері барынша айқын суреттелген, олар балаларды серпінділікпен және іс-әрекетке нақты мотивациямен тартады, іс-әрекеттер бір-бірін анық ауыстырады, ал мектеп жасына дейінгі балалар

оларды ерікті түрде қайталайды. Балалар сүйіп оқитын халық ертегілері «Шалқан», «Бауырсақ», «Үйшік», «Үш аю», т.б.

Драмалық ойындардың көмегімен балалар шығарманың идеялық мазмұнын, оқиғалардың логикасы мен дәйектілігін, олардың дамуы мен себеп-салдарлығын жақсы меңгереді. Драмалық ойынды дамытуда, образдың өзіне тән белгілерін сiңiрiуде және олардың рөлде бейнеленуінде мұғалімнің оған деген қызығушылығы, оқу немесе әңгімелеу кезінде көркемдік бейнелеу құралдарын пайдалана білуінің маңызы зор. Дұрыс ырғақ, әртүрлі интонациялар, үзілістер, кейбір ым-ишара бейнелерді жандандырады, балаларға жақын етеді, олардың ойынға деген құштарлығын оятады. Ойынды қайта-қайта қайталай отырып, балаларға мұғалімнің көмегі азайып, өз бетінше әрекет ете бастайды. Индраматизация ойынына бір мезгілде бірнеше адам ғана қатыса алады, мұғалім оған барлық балалардың кезектесіп қатысуын қадағалауы керек [4].

Драмалық ойынның келесі кезеңдерде көрсетілген белгілі бір дәйектілікке ие:

- ойын-адамның, жануарлардың және құстардың жеке іс-әрекеттеріне еліктеу (балалар оянды-тұрды, торғайлар қанаттарын қағады) және адамның негізгі эмоцияларына еліктеу (күн шықты-балалар қуанды: олар күлді, қолдарын шапалақтады, орнында секірді);

- ойын-кейіпкердің негізгі эмоцияларын жеткізумен бірге дәйекті әрекеттер тізбегіне еліктеу (көңілді ұя салатын құстар алақандарын шапалақтап, билей бастады; қоян түлкіні көріп, қорқып, ағаштың артына секірді);

- ойын-таным ертегі кейіпкерлерінің бейнелеріне еліктеу (ебедейсіз аю үйге барады, батыл әтеш соқпақпен жүреді);

- музыкаға импровизация ойыны ("көңілді жаңбыр", "жапырақтар желмен ұшып, жолға түседі", "шыршаның айналасындағы дөңгелек би");

мұғалім оқыған өлеңдері мен әзіл-қалжың мәтіндері бойынша бір таңбалы сөзсіз импровизация ойыны ("Кішкентай шырша", "Қоян биі", "Ауру қуыршақ", "Қар, қар");

- мұғалім айтқан қысқа ертегілердің, әңгімелер мен өлеңдердің мәтіндері бойынша импровизация ойыны ("Шырша"; "Әтеш отбасымен", "Көлікте", "Құлпынай"; "Үйрек үйректермен");

- ертегі кейіпкерлерінің рөлдік диалогы ("Қолғап", "Қоянның саятшылығы", "Үш аю");

- жануарлар туралы ертегілердің үзінділерін сахналау ("Үйшік", "Мысық, әтеш және Түлкі");

- халық ертегілері ("Бауырсақ", "Шалқан") және авторлық мәтіндер ("Саңырауқұлақ астында", "Тауық") бойынша бірнеше кейіпкерлері бар драматизация.

Балалармен жұмыс істеудің осы кезеңдерін жүзеге асыру ойын — драмалықты ұйымдастырудың негізгі принциптерін ескеруді талап етеді. Ең бастысы-бұл ойын (еркін, еріксіз) және көркемдік (дайындалған, мағыналы түрде өмір сүретін) компоненттерді біріктіретін осы іс-әрекеттің ерекше принципі.

Кешенділік принципі ойын-драмалығы әр түрлі өнер түрлерімен және баланың әр түрлі көркемдік әрекеттерімен байланысын қамтиды [5].

Импровизация принципіне сәйкес, ойын-драмалық ересек пен баланың, балалардың бір-бірімен ерекше қарым-қатынасын анықтайтын шығармашылық әрекет ретінде қарастырылады, оның негізі еркін атмосфера, балалардың бастамасын көтермелеу, үлгі-өнеге, баланың өз көзқарасының болуы, өзіндік ерекшелік пен өзін-өзі көрсетуге деген ұмтылыс.

Жоғарыда аталған барлық принциптер интегративтілік принципіне өз көрінісін табады, оған сәйкес драмалық ойындарды ұйымдастыру арқылы балалардың сөйлеуін дамыту бойынша мақсатты жұмыс тұтас педагогикалық процеске енеді.

Драмалықты ұйымдастыруда драмалық ойындарын ұйымдастырудың нақты әдістері қолданылады:

- жағдайларды модельдеу әдісі (балалармен бірге сюжеттер-модельдер, жағдайлар-модельдер, этюдтер құруды қамтиды);

- шығармашылық әңгімелесу әдісі (балаларды көркем образға арнайы сұрақ қою, диалог жүргізу тактикасы арқылы енгізуді көздейді);

- ассоциация әдісі (ассоциативті салыстыру арқылы баланың қиялы мен ойлауын оятуға, содан кейін пайда болған ассоциациялар негізінде санада жаңа бейнелер жасауға мүмкіндік береді).

Драмалық ойындарда балалар сүйікті ертегілерінің мазмұнын, таным кейіпкерлердің мінез-құлқын жаңғыртады, ертегілердің кейіпкерлерін, олардың тән қимылдарын қызығушылықпен бейнелейді, диалог жүргізеді. Егер тиісті декорациялар, маскалар, костюмдер немесе кем дегенде олардың бөлшектері алдын-ала дайындалған болса, ойын ерекше эмоционалды түске ие болады. Драмалық ойынды балалар театрының қуыршақтарымен де өткізілуі мүмкін.

Мұндай ойындар баланың кітапқа деген қызығушылығын, оның шығармашылық қабілеттерін

дамытады, сөйлеу мен кимылдардың экспрессивтілігін дамытуға ықпал етеді. Драмалық ойындарының материалы: қазақ халқының ертегілері "Ертөстік", "Күн астындағы Күнекей қыз", "Ұртоқпақ", "Алтын сақа"; орыс халық ертегілері "Бауырсақ", "Шалқан", "Қасқыр мен түлкі", С. Маршактың "Қолғаптар", Ағайынды гриммдердің "Түлкі мен қаздар" және т. б. болуы мүмкін.

Мектеп жасына дейінгі баланың психикасында болып жатқан өзгерістерді біле отырып, бұл өзгерістердің "алаңы" не екенін түсіну маңызды. Бұл жағдайда біз жетекші қызмет туралы айтып отырмыз. Жетекші қызмет-бұл белгілі бір жастағы дамудың негізгі бағытын анықтайтын қызмет.

Л. Ф. Обухова ойынды "адам қызметінің мағынасындағы бағдарлау әрекеті" деп өте жақсы анықтады. Ойын құрылымы:

1. Рөлді. Рөлді қабылдай отырып, бала делдалдық шындықта ересектердің мінез-құлқын көбейте бастайды. Рөлдік мінез-құлқтың маңыздылығы ойын барысында баланың ересек адамның мінез-құлқын символдық және символдық түрде қайталайтындығында.

2. Ойын әрекеттері. Рөлді қайталау әрекеттер арқылы жүреді. Бұл әрекеттер ересек адамның мінез-құлқының негізгі сипаттамаларының механикалық қайталануы емес. Ойын әрекеттері-бұл "мәндері бар әрекеттер". Біз баланың ойын дамуын бақылай аламыз, өйткені ол ойын тақырыбын қабылдауда қаншалықты алысқа бара алады.

3. Ойдан шығарылған жағдай. Рөлді ойнау ойын элементтері арқылы жүзеге асырылады, олар ойында күнделікті мәннен өзгеше мағынаға ие.

4. Ережелер. Ойынның маңызды бөлігі. Баланың мінез-құлқының еріктілігі оған байланысты. Дәл осы ойында бала әлемге жеткізетін ережелерге сәйкес іс-әрекеттің маңыздылығын түсіну жүреді.

Бұл ойында бала қоғамда қабылданған нормалар мен ережелермен танысады. Ойын әрекетінің формаларының дамуымен, рөлдік ойынға көшумен жоғары психикалық функциялардың формалары мен түрлері күрделене түседі және дамиды. Ойын басқа адамдардың пікірлерін ескеруді, ережелерді сақтауды, зейінді, қиялды, ойлауды, сөйлеуді белсендіруді талап етеді. Сонымен қатар, ойын осы санаттарды дамыту үшін ресурс ретінде әрекет етеді. Театрландырылған ойын-мектепке дейінгі білім беру жүйесінде белсенді қолданылатын ойын түрлерінің бірі. И. Г. Вечканова театрландырылған ойынды "белгіленген уақыт пен кеңістіктік сипаттамалардағы сценарий-сюжетке сыртқы бағынатын биоәлеуметтік қатынастарды модельдеу қызметі" деп түсінеді. В. Н. Всеволодовский-Генгросс театрландырылған "көркем образ бен драмалық әрекеттің болуымен сипатталатын" драмалық ойынды атады [6].

Драмалық ойының педагогика ғылымы баланы жан-жақты тәрбиелеу және оның жеке басын дамыту құралдарының бірі ретінде қарастырады. Бала шығарманың идеялық мазмұнын, оқиғалардың логикасы мен дәйектілігін, олардың себептік шарттылығын игереді. Ойынның бұл түрі сөйлеудің дамуына және сөйлеу мәнерінің қалыптасуына әсер етеді.

Драмалық ойын балалардың психикалық процестердің дамуына (есте сақтау, қиял, зейін және т.б.) және жеке қасиеттерге – тәуелсіздікке, бастамашылдыққа, эмоционалды жауаптылыққа, қиялға ықпал етеді. Бұл ойындардың мектеп жасына дейінгі балалардың эстетикалық тәрбиесі, көркемдік қабілеттері мен шығармашылығын дамыту үшін маңызы зор, ол шығарма кейіпкерінің бейнесін жасау үшін әр түрлі экспрессивтілік құралдарын іздеуде көрінеді. Ойындағы қозғалыстарды дамыту және жетілдіру балалардың физикалық дамуына ықпал етеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың оқу - тәрбиесіндегі драмалық ойындардың маңыздылығын ерекше атап өтсек. Балаларды әдеби сюжеттердің ішкі, эмоционалды байлығы, кейіпкерлердің нақты белсенді әрекеттері қызықтырады. Балалар әдеби шығарманы эмоционалды түрде игереді, кейіпкерлердің іс-әрекеттерінің ішкі мағынасына енеді, олар кейіпкерге деген бағалауды қалыптастырады. Әдеби шығарма баланы әдеби кейіпкермен жақындастырады, эмпатия, ықпал ету процестерін белсендіреді, мінез-құлқтың моральдық мотивтерінің қалыптасуына ықпал етеді [7].

Драмалық ойынды басқару, әдетте, әдеби шығармаларды таңдаудан басталады. Шығармаларды таңдау әлеуметтік-адамгершілік тәрбиесінің міндеттеріне байланысты мен келесі принциптер бойынша жүзеге асырдым:

- сюжет айқын тәрбиелік әсерге ие болуы керек;
- өзіне тән моральдық қасиеттері бар кейіпкерлердің эмоционалды экспрессивтілігі, қарама-қарсы кейіпкерлердің болуы керек;
- қызықты сюжет: мәтіндегі қайталаулар, динамикалық әрекеттер болуы керек;
- бай және жарқын иллюстрациялық материал болуы шарт.

Драмалық ойындарға ұсынылған барлық шығармаларды мен әдістерді 4 циклге бөліп қарастырумызға болады:

1. Кейіпкерлердің дос болу қабілетін көрсететін шығармалар ("Мысық, әтеш және

түлкі", "Саңырауқұлақ астында").

2. Жақын адамдарға деген сүйіспеншіліктің, қамқорлықтың адамгершілік мәнін ашатын ертегілер («Өтеш пен бұршақ тұқымы», «Қаздар-аққулар», «Мысықтың үйі»).

3. Идеологиялық мазмұны жағынан жақын туындылар, оларда жақсылық пен жамандық жиі қарсы тұрады ("Бауырсақ").

4. Әділ, мейірімді, батыл кейіпкердің мысалдары көрсетілген ("Балалар саяхаты").

Біз 4-5 жастағы балаларға драматизация ойындарын ұйымдастыру әдісін 3 кезеңге бөлдік:

I кезеңде балалардың әдеби шығармалардағы кейіпкерлердің адамгершілік қасиеттері туралы идеяларын қалыптастыру, оларды бағалау қабілеті шешілді. Драмалық ойындарды ұйымдастыру бойынша алдын-ала жұмыс көркем шығармамен танысудан басталады. Шығарманы оқығаннан кейін балалардың ойынға деген қызығушылығын ояту үшін таңдамалы оқу, ертегі әңгімесі сияқты әдістерді қолданамыз. Мәселен, кіші топта "Бауырсақ" ертегісін оқығаннан кейін балалардан "Бауырсақтың әні ұнады ма? Неге ұнады?" деген сұрақтар қоямыз және "Бауырсақтың өлеңін бірге қайталау" арқылы әнді бірге үйренуді ұсынамыз. Әрі қарай, мен балаларға бұл ертегіні суреттер арқылы таныстырып, иллюстрацияларды қарау кейіпкерлердің бейнелерін көрсетемін. Кейіннен балалармен "Әжеге бауырсақ пісіру" тақырыбында модельдеу сабағы өткіземіз.

II кезең экспрессивтілік құралдарын іздеуге арналды: интонация, мимика, қимылдар. Ол үшін әр түрлі әдістер мен ойындарды және сөйлеу жаттығуларын қолданамыз. Мәселен, "Ормандағы кездесу" ойыны. Бұл әдісте сиқырлы таяқшаны алып, балаларды орман тұрғындарына "айналдырамыз". Балалар ерекше қимылдарды қолдана отырып, жабайы табиғатты бейнелейді, ал, басқа балалармен бірге кімнің кімге "айналғанын" болжаймыз. Ол баланың ойлау қабілетінің дамуына әсер етеді.

III кезеңде драмалық ойындарға, қатысты қарым-қатынас пен өзара әрекеттесудің әдістерін дамытуға аса назар аударамыз. 4-5 жастағы балаларға әдеби шығармаларды, шағын өлеңдерді таныстырамыз. Мәселен, үлкен топта "Мысықтың үйі" шығармасын 2-3 рет оқимыз, содан кейін балалармен қандай мысық, тауықтың қалай жүгіретіні сияқты т.б. сұрақтарды қою арқылы шығарманы талдаймыз. Бұл жерде балалардың ойлау қабілетінің жақсаруына әсер етеді.

Драмалық ойындарды әдістерінің маңызды шарты-балаларға жеке көзқарас, олардың ерекшеліктерін ескеру. Драмалық ойынға барлық балалар, тіпті ең ұялшақ балалар да қатысады. Алдымен олар жаттығу ойындарына қатысады, кішігірім рөлдерді ойнайды, содан кейін басты рөлдерді қуана орындайды.

Әдебиеттер:

1. Антонова Т.В. Особенности общения старших дошкольников со сверстниками // Дошкольное воспитание. – 2018. – № 10. – С. 14-17.
2. Арефьева О.М. Формирование коммуникативных универсальных учебных умений младших школьников: автореферат дис. ... канд. Пед. наук: 13.00.01. – М, 2012. – 17 с.
3. Асмолов А.Г. Психология личности: культурно-историческое понимание развития человека: учебник для студентов высших учебных заведений. – М.: Academia: Смысл, 2007. – 526 с.
4. Головенко С.М. Семейная педагогика и домашнее воспитание: учебник для вузов / С. М. Головенко, М. А. Кротов. - М.: Педагогика, 2015. – 281 с.
5. Каляева Ю.А. Формирование коммуникативных умений учащихся начальных классов школы-интерната. – Магнитогорск, 2012. – 144 с.
6. Зинченко О.Ю., Кислова Т.Р. Формирование межличностных отношений дошкольников в коммуникативных играх // Начальная школа плюс до и после. – 2011. – № 9. – С. 14-21.
7. Кулько И.Ю., Пистун Ю.В., Ильинова К.В., Ковачева Г.П. Развитие коммуникативных способностей детей старшего дошкольного возраста в процессе коллективного труда // Молодой ученый. – 2015. – №6. – С. 644-647.

Сведения об авторе (авторах):

А.Н. Санхаева¹, Ә.М. Мұрат^{2-1,2} Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті (Қарағанды, Қазақстан)

А.Н. Санхаева¹, Ә.М. Мұрат^{2-1,2,3} Карагандинский университет имени Е.А.Букетова, педагогический факультет

A. Sankhayeva¹, A. Murat^{2-1,2} Karaganda University named after E.A. Buketov, Karaganda, Republic of Kazakhstan